

Sygn. akt IV CSK 71/05

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lutego 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSA Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Jóskowiak

w sprawie z powództwa Banku [...] przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeń "E." SA o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 15 lutego 2006 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 15 marca 2005 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz
pozwanego kwotę 2700,- złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego**

Uzasadnienie

Powód Bank [...] wniósł przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeniowemu [...] o zapłatę kwoty 146.613,06 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 10 stycznia

2002 roku do dnia zapłaty tytułem odszkodowania na podstawie polisy nr [...]. W uzasadnieniu powództwa powód podnosił, że prawa z polisy ubezpieczenia nieruchomości nabył w drodze cesji od Przedsiębiorstwa „T.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w G.

Pozwane Towarzystwo Ubezpieczeniowe wnosilo o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 7 maja 2004 r. oddalił w całości powództwo. Według ustaleń tego sądu: Przedsiębiorstwo „T.” sp. z o.o. w G. ubezpieczyła u pozwanego, na okres od 15 października 2000 r. do 14 października 2001 r., od ognia i innych zdarzeń losowych w 33 % - część budynku biurowego stanowiącego jej własność i w pełnym zakresie – nakłady inwestycyjne w tym budynku. Umowę potwierdzono polisą serii [...] z 14 października 2000 roku. 16 lutego 2001 roku spółka „T.” zawarła z C. (Poland) S.A. dwie umowy kredytowe: nr [...] na kwotę 608.000,00 złotych i nr [...] na kwotę 500.00,00 złotych. W umowach tych postanowiono, że zabezpieczeniem spłaty kredytów będzie hipoteka kaucyjna na nieruchomości będącej własnością „T.” oraz cesja praw z polisy ubezpieczeniowej dotyczącej tej nieruchomości. Umowa przelewu wierzytelności została zawarta 16 lutego 2001 r.

Postanowieniem z dnia 28 lutego 2001 r., Sąd Rejonowy wpisał do rejestru połączenie Banku [...] z C. (Poland) S.A. przez przeniesienie całego majątku C. na powodową spółkę.

Spółka „T.” 18 czerwca 2001r. sprzedała nieruchomość objętą ubezpieczeniem J. J. W umowie postanowiono, że wszelkie korzyści i ciężary związane z nabytymi tym aktem prawami przechodzą na kupującego z dniem wydania.

W wyniku powodzi, dnia 9 lipca 2001 roku, doszło do zalania w/w nieruchomości, a koszty przywrócenia jej do stanu poprzedniego poniósł J. J.

Sąd Okręgowy przyjął, iż zawarta przez Przedsiębiorstwo „T.” sp. z o.o. i C. (Poland) umowa jest umową przelewu wierzytelności przyszłej, gdyż w dacie zawarcia tej umowy wierzytelność objęta przelewem jeszcze nie powstała. Istniał wprawdzie stosunek prawny (umowa ubezpieczenia), z którego mogła wyniknąć ta wierzytelność, jednakże nie ziścił się brakujący element częściowo tylko

zrealizowanego stanu faktycznego tj. nie powstało jeszcze zdarzenie objęte ubezpieczeniem. W takiej sytuacji można mówić co najwyżej o ekspektatywie powstania wierzytelności. Sąd ten uznał za dopuszczalny przelew wierzytelności przyszłej przy określeniu tytułu powstania wierzytelności oraz osoby dłużnika i wierzyciela i wskazał, że umowa powyższa zawiera te elementy. W dalszych rozważaniach Sąd Okręgowy podniósł, że w umowie przelewu wierzytelności przyszłych przejście wierzytelności na nabywcę następuje dopiero z chwilą powstania wierzytelności. W niniejszej sprawie przejście wierzytelności z tytułu ubezpieczenia mogło nastąpić w chwili wystąpienia szkody tj. 9 lipca 2001 roku. Zdaniem Sądu, powyższa wierzytelność w w/w dacie powstała w majątku J. J. i jemu tylko przysługiwała.

Dalej Sąd Okręgowy odwołując się do treści art. 823 § 1 k.c. wskazał, że w chwili wystąpienia szkody i powstania wierzytelności w stosunku do ubezpieczyciela przedmiotowej nieruchomości Przedsiębiorstwo „T.” nie było stroną stosunku ubezpieczeniowego. Wobec tego wierzytelność nie powstała na jego rzecz, a co za tym idzie nie przeszła także na powoda.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo na podstawie art. 805 k.c. w zw. z art. 823 § 1 k.c. i art. 509 k.c.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 15 marca 2005 roku. oddalił apelację powoda.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, który przyjął jako własne ustalenia sądu pierwszej instancji, zaskarżony wyrok nie narusza art. 510 § 2 k.c. Sąd ten podniósł, że dopuszczalna jest cesja prawa własności wierzytelności przyszłych także jako umowy o charakterze zobowiązująco – rozporządzającym. Nie jest to jednak, jak wskazał ten Sąd, klasyczna cesja wierzytelności o podwójnym skutku, która już w chwili zawarcia umowy powoduje przejście wierzytelności na cesjonariusza, lecz umowa, do której tylko odpowiednio stosuje się przepisy o cesji, w tym art. 510 k.c.

Sąd odwoławczy wskazał, że umowa przelewu może być zawarta zarówno w chwili, gdy zrealizowała się już część stanu faktycznego koniecznego do powstania wierzytelności przyszłej, tj. ekspektatywa wierzytelności, jak i na etapie,

gdy powstanie wierzytelności jest wyłącznie kwestią nadziei stron. Sąd Apelacyjny przyjął, że w niniejszej sprawie realizuje się drugi sposób nabycia wierzytelności przyszłej, który polega na tym, że w chwili zawarcia umowy nie istnieje jeszcze prawo, które cesjonariusz mógłby nabyć, zatem wierzytelność przyszła powstanie wprawdzie w majątku cedenta i automatycznie nastąpi skutek rozporządzający umowy cesji, tj. wierzytelność zostanie nabyta przez cesjonariusza. Sąd ten podkreślił, że pełny skutek umowy przelewu wierzytelności przyszłej następuje dopiero z powstaniem wierzytelności. Umowa ubezpieczenia jest umową losową, a będąca jej elementem wierzytelność jest szczególnym przypadkiem wierzytelności przyszłej, której ekspektatywa nie istnieje jeszcze przy zawieraniu umowy. Pełny skutek umowy przelewu wierzytelności należy łączyć dopiero z powstaniem wierzytelności cedenta. Sąd podniósł także, że zgodnie z art. 823 § 1 k.c., w dacie sprzedaży własności ubezpieczonej nieruchomości na nabywcę przeszły także prawa z umowy ubezpieczenia, stanowiącej przedmiot badanej cesji.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił jedynie naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 510 § 1 k.c., w zw. z art. 823 § 1 k.c. wyrażającą się uznaniem, że skutek rozporządzający umowy przelewu przyszłej wierzytelności aktualizuje się dopiero w momencie powstania wierzytelności, a ważna umowa cesji w przypadku sprzedaży nieruchomości nie rodzi skutku w postaci przejścia na powoda wierzytelności, albowiem nie pozostała w majątku cedenta, lecz w majątku nabywcy ubezpieczonej nieruchomości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Za ugruntowany zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie można uznać pogląd dopuszczający przelew wierzytelności przyszłej. W okresie obowiązywania kodeksu zobowiązań wyprowadzono go z ogólnej zasady, że można dysponować prawami przyszłymi. Zgodnie z art. 295 kodeksu zobowiązań przedmiotem sprzedaży mogły być także prawa przyszłe. Pomimo braku w kodeksie cywilnym odpowiednika art. 295 kodeksu zobowiązań normatywnym usprawiedliwieniem przelewu wierzytelności przyszłych na gruncie obowiązującego prawa jest art. 555 k.c., który obejmuje swym zakresem także sprzedaż przyszłych praw, tak jak w art. 155 § 2 k.c. dopuszcza się przeniesienie własności rzeczy przyszłych. Do

podobnych wniosków prowadzi analiza przepisów dopuszczających zabezpieczenie wierzytelności przyszłych: zastawem – art. 306 § 2 k.c., hipoteką kaucyjną – art. 102 ust. 2 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, poręczeniem – art. 878 k.c.

Za dopuszczalnością przelewu wierzytelności przyszłych wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 19 września 1997 r., III CZP 45/97 (OSNC 1998, nr 2, poz. 22) przyjmując, że przelew ten może nastąpić nie tylko na podstawie umowy czysto rozporządzającej, którą ma na względzie art. 510 § 2 k.c., ale także w drodze umowy zobowiązująco – rozporządzającej, o której mowa w art. 510 § 1 k.c..

W uzasadnieniu uchwały wskazano jednocześnie, że rozporządzający skutek przelewu w postaci przejścia indywidualnie oznaczonej wierzytelności na nabywcę następuje dopiero z chwilą powstania wierzytelności. Pogląd ten oparty na założeniu, według którego nikt nie może rozporządzić przedmiotem, który nie należy do jego majątku (*nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet*) został zaakceptowany w późniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2002 r., II CKN 346/01 (nie publ., z dnia 30 stycznia 2003 r., V CKN 345/01, OSNC 2004, nr 4, poz. 65, z dnia 5 czerwca 2003 r. II CKN 181/01 nie publ.). Podziela go również Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w niniejszej sprawie.

Jako odosobniony należy zatem uznać odmienny pogląd Sądu Apelacyjnego w Warszawie wyrażony bez bliższego uzasadnienia w wyroku w sprawie I ACa 1619/01 (OSA 2004, nr 7, poz. 58), że umowa przelewu wierzytelności, także wtedy, gdy dotyczy wierzytelności przyszłych przenosi wierzytelność na cesjonariusza w chwili zawarcia umowy. Natomiast inny cytowany w skardze kasacyjnej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2002 r. IV CKN 1470/00 obejmuje problematykę przelewu na zabezpieczenie istniejącej wierzytelności.

Wierzytelności przyszłe nie zostały zdefiniowane w kodeksie cywilnym. W nauce i orzecznictwie podkreśla się ich niejednorodny charakter. Przyjmuje się najczęściej, że obejmuje ona trzy rodzaje wierzytelności przyszłych.

Po pierwsze, są to wierzytelności z czynności prawnych dokonanych pod warunkiem zawieszającym lub z zastrzeżeniem terminu. Po wtóre należą do nich

wierzytelności, u których podłoża leży tylko częściowo zrealizowany stan faktyczny uzasadniający ich powstanie. W tym przypadku wierzytelności jako prawa podmiotowe powstają dopiero w momencie pojawienia się brakującego elementu danego stanu faktycznego. Jako ostatni rodzaj wierzytelności przyszłych wyodrębnia się wierzytelności, których powstanie jest w całości sprawą przyszłości, a decydują o tym wyłącznie okoliczności faktyczne.

Jedną z postaci przyszłej wierzytelności jest wynikająca z umowy ubezpieczenia wierzytelność wobec ubezpieczyciela o wypłatę odszkodowania ubezpieczeniowego. Zgodnie z umową ubezpieczeniową (art. 805 § 1 k.c.) jej powstanie uzależnione jest od zajścia przewidzianego w umowie wypadku, czyli zdarzenia przyszłego i niepewnego. Do chwili wystąpienia tego zdarzenia wierzytelność ubezpieczającego jako prawo podmiotowe nie istnieje. Jest to szczególna wierzytelność warunkowa. Postanowienie uzależniające obowiązek świadczenia zakładu ubezpieczeń od zajścia wypadku ubezpieczeniowego jest elementem przedmiotowo istotnym umowy ubezpieczenia. W odróżnieniu od warunku zawieszającego, uregulowanego w art. 89 k.c., zajście wypadku ubezpieczeniowego rodzi jedynie obowiązek świadczenia przez zakład ubezpieczeń, a nie ma wpływu na istnienie samego stosunku ubezpieczenia.

W odwołaniu do wcześniejszych ogólnych uwag, należy i w tym przypadku przyjąć, że dokonanie przez ubezpieczającego cesji wierzytelności wynikającej z umowy ubezpieczenia nieruchomości od ognia i innych zdarzeń losowych, nie prowadzi do nabycia tej wierzytelności, jeżeli nie doszło do zdarzenia objętego ryzykiem ubezpieczeniowym. W dacie dokonywania cesji wierzytelność cedenta nie istniała i nie mogła być przedmiotem przelewu. Do chwili wystąpienia tego zdarzenia istnieje, co najwyżej ekspektatywa tej wierzytelności, a więc względne prawo tymczasowe. Pełny, rozporządzający skutek umowy należy łączyć dopiero z powstaniem wierzytelności po stronie cedenta, a zatem z zajściem wypadku, przewidzianego w umowie ubezpieczenia. Podobne stanowisko na tle wierzytelności z umowy ubezpieczenia zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 sierpnia 2003 r. V CK 169/02 (OSP 2004, nr 10, poz. 121) - cytowanym w skardze kasacyjnej - a także wyroku z dnia 9 sierpnia 2005 r. IV CK 157/05 (nie publ.).

W skardze kasacyjnej podnosi się różną kwalifikację przyszłej wierzytelności dokonaną przez Sady obu instancji oraz związane z tym konsekwencje w zakresie rzeczywistego przedmiotu umowy przelewu wierzytelności w chwili jej zawarcia. Gdyby bowiem przyjąć za Sądem pierwszej instancji, że u podłoża wierzytelności powoda leży częściowo zrealizowany stan faktyczny uzasadniający powstanie wierzytelności, to wówczas można mówić o powstaniu ekspektatywy wierzytelności przyszłej, która byłaby w istocie przedmiotem przelewu. Według Sądu drugiej instancji, powstanie wierzytelność było wyłącznie kwestią nadziei stron, zatem w chwili cesji nie istniała jej ekspektatywa. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia nie ma jednak znaczenia w sprawie jeśli zważy się, iż przejście praw i obowiązków z umowy ubezpieczenia na rzecz Jerzego Jankowskiego, przed zajściem wypadku ubezpieczeniowego było bezwzględną, ustawową konsekwencją przejścia własności ubezpieczonej nieruchomości przewidzianą w art. 823 § 1 k.c., a nie wynikiem dalszego rozporządzenia wierzytelnością przez cedenta.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i orzekł o kosztach postępowania na podstawie art. 98 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 398²¹ k.p.c.